

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא ומקריבין בלא בית

במשנה במסכת עדויות (פ"ח מ"ו) שנינו: אמר רבי אליעזר, שמעתי כשהיו בונים בהיכל, עשו קלעים להיכל וקלעים לעזרה, אלא שבהיכל בונים מבחוץ ובעזרה בונים מבפנים. אמר רבי יהושע, שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית, ואוכלים קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין חומה - שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא.

והגמרא במסכת מגילה (י.) בהוה אמינא רצתה לבאר שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע אם קדושה ראשונה קדשה לשעתה או קדשה נמי לעתיד לבוא, והנפקא מינה אם מקריבין אף על פי שאין בית. ולדעת רבי אליעזר שאין מקריבין בלא בית, לכן הוצרכו לעשות קלעים להיכל שקלעים אלו היו במקום מחיצות להיכל, כיון שהם התחילו להקריב קרבנות מיד כשבאו שם בימי כורש כמו שכתוב בספר עזרא (פרק ג) ואילו הבית לא נגמר אלא עשרים ושתיים שנה אחרי כן בשנת שלוש לדרייוש האחרון. אלא שדחה רבינא הצעה זו, כי אפשר לומר שרבי אליעזר ורבי יהושע כלל לא נחלקו בדבר זה, וגם לדעת רבי אליעזר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, ואף הוא מסכים לעדותו של רבי יהושע שמקריבין אע"פ שאין בית. ומה שהעיד שעשו קלעים, לא עשו כן אלא לצניעותא בעלמא.

סוף דבר מבואר בסוגייתנו שבין לדעת רבי אליעזר ובין לדעת רבי יהושע, קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא ומקריבין אף על פי שאין בית. וכן פסק הרמב"ם (בית הבחירה פ"ו הט"ו): לפיכך מקריבין הקרבנות כולן, אע"פ שאין שם בית בנוי. ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה... שקדושה הראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא.

קושיית הרשב"א איך מקריבים בלי בית בלא פתיחת דלתות ההיכל

והנה בכמה מקומות בש"ס (עירובין ב. ; יומא סב: ועוד) מובאת מימרתו של רב יהודה משמיה דשמואל: שלמים ששחטן קודם שנפתחו דלתות ההיכל פסולין, שנאמר (ויקרא ג ב) "ושחטו פתח אהל מועד" - בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול. וכן העתיק להלכה הרמב"ם (מעשה הקרבנות פ"ה ה"ה).

על פניו, נראות הלכות אלו כסותרות זו לזו, הרי כשאין בית כמובן שאי אפשר לקיים דין זה של 'ושחטו פתח אהל מועד' כיון שאין כלל פתח. כיצד אם כן נפסקה ההלכה ששלמים ששחטן קודם שנפתחו דלתות ההיכל פסולים, ומאי דך - מקריבין הקרבנות כולם אע"פ שאין שם בית בנוי. הקושיא קשה בעצם על סתירת המימרות, אך מתעצמת בעיקר לאור פסק הרמב"ם הפוסק את שתי ההלכות.

על קושייה זו כבר עומד הרשב"א במסכת שבעות (טז). וזה לשונו: הא דאמר רבי יהושע, שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית כו', איכא למידק, דהא שחיטת קדשים צריכה פתיחת דלתות וכדדרשינן (זבחים נה:): "אל פתח אהל מועד" - בזמן שהפתח פתוח ולא בזמן שהוא נעול.

מחלוקת הראשונים אם דין שחיטה קודם פתיחת נאמר בשלמים דוקא

והנה, נחלקו הראשונים בדין שחיטה קודם פתיחת דלתות היכל, אם דין זה נאמר בשלמים דוקא או אף בשאר קרבנות. דדעת רש"י (זבחים סא. ד"ה ושני) שלא נאמר דין זה אלא בשלמים דוקא, שהרי קרא ד'ושחטו פתח אהל מועד' בשלמים כתיב, ולא יליף שאר קדשים מיניהו. ואילו התוספות שם (שם ד"ה קודם) סברי שדין זה הוא דין כללי בכל הקרבנות, ושאר קדשים למדים משלמים.

ולכאורה כל קושיית הרשב"א לא תקשה אלא לדעת התוספות, שהרי אם כל הקרבנות פסולים בשחיטה קודם פתיחת דלתות היכל, כיצד יתקיים דינו של רבי יהושע שמקריבין אע"פ שאין בית. משא"כ לדעת רש"י שדין זה אינו אלא בשלמים דוקא, אם כן אפשר לקיים את ההלכות כך שלא יסתרו זה לזה, כי מחד - שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות היכל פסולים, ומאי דך - מקריבין את שאר הקרבנות אע"פ שאין בית, ואף שלא מתקיים בהם דין פתיחת דלתות.

ויש להוסיף ולדון בדעת הרמב"ם, הפוסק את שתי ההלכות, מה דעתו בנוגע למחלוקת זו, האם דין זה נאמר בשלמים דוקא או אף בשאר קרבנות. ואם נדקדק לשון הרמב"ם שהעתיק הדין כלשון הגמרא ממש: שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל - הרי משמע שאכן ס"ל כדעת רש"י שלא נאמר דין זה אלא בשלמים דוקא, ואם כן נוכל ליישב גם את דברי הרמב"ם באופן שלא יסתרו ההלכות זו לזו.

אלא שלשון הרמב"ם בהביאו את דינו של רבי יהושע, שמקריבין אע"פ שאין בית, כותב וז"ל: לפיכך מקריבין הקרבנות כולן, אע"פ שאין שם בית בנוי. ומלשונו 'מקריבין הקרבנות כולן' משמע שאף שלמים בכלל - ואם כן אכתי תעמוד הסתירה במקומה לענין קרבן שלמים, כיצד מקריבים שלמים אע"פ שאין שם בית, והלא אי אפשר לקיים בו דין 'פתח אהל מועד'.

ומה שנקטנו ליישב בדעת הרמב"ם שלא נאמר דין 'פתח אהל מועד' אלא בשלמים דוקא, כן מבואר בדברי הגרי"ז (כתבי תלמידים, זבחים נה:), וכן הבין בפשטות מדבריו התו"ט (תמיד פ"ג מ"ז). ובעיני אברהם (מעשה הקרבנות פ"ח ה"ב) כתב להסתפק בדעת הרמב"ם אם מה שנקט בדבריו 'שלמים' הוא דוקא, או דלא נקט כן אלא משום דעיקר קרא בשלמים הוא דכתיב, ולמסקנא הסיק שהוא דין בשלמים דוקא.

יישובי הרשב"א והחפץ חיים ונפק"מ להקרבה מחוץ לכותלי בית תפלותם

עכ"פ נשוב לעיקר הקושיא כיצד מקריבין אע"פ שאין בית, והלא לא מתקיים בזמן זה דין 'פתיחת דלתות'.

דין 'פתח
אהל
מועד'
בהקרבה
בלא בית

יום רביעי יח טבת
מגילה דף י

ה'תשפ"ד

a8843414@gmail.com

הרשב"א יישוב: ויש לומר, דהתם בזמן שהיה הבית קיים דאיכא פתח ואיכא דלתות, עכ"ל. והנה בפשטות היה אפשר לבאר את יישוב הרשב"א [וכך ביאר בדבריו הגרי"ד אילן בהערותיו על הרשב"א בהודאת מוה"ק] שכל עיקר דין פתיחת דלתות הוא שיראה מקום ההיכל, ושלא יחצוץ דבר בין מקום השחיטה ובין ההיכל.

והנה על עיקר הקושיה עמד גם מרנא החפץ חיים בליקוטי הלכות בפירוש זבח תודה (זבחים פ"ה ד"ה שלמים), והוא מבאר שאין דין זה ששלמים ששחטן קודם שנפתחו דלתות ההיכל פסולין, סותר לפסק הרמב"ם שפסק דמקריבין היום קרבנות על גבי המזבח אע"פ שאין בית דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא. וזאת משום, דכיון דההקדשה היא נגד חללו של פתח מקום המקדש, מקרי לפני פתח אהל מועד. ולא נתמעט מפסוק זה אלא רק באופן שההיכל סגור נגדו. דלשון 'פתח' האמור בפסוק 'פתח אהל מועד' היינו חלל הפתח, שצריך שיהיה החלל של הפתח פתוח נגדו [וכלשון רש"י בזבחים (נה:)].

ובסוף דבריו הוסיף הח"ח: אמנם אחר כתיב זה מצאתי בחידושי הרשב"א שבועות, שהקשה גם כן קושיתנו, ותירץ דכל זה בשיש אהל מועד בעינן שיהיה נגד פתחו, משא"כ בשאין בית, ע"ש. והיינו שהח"ח למד בדעת הרשב"א שאין כוונתו ביישובו לסברא זו שגדר הדין הוא שלא יהיה נעול ושלא תהיה חציצה בין מקום ההקדשה להיכל, אלא גדר הדין הוא שצריך שיהיו הדלתות פתוחות, ועל כך יישב הרשב"א שדין זה לא נאמר אלא באופן שיש אהל מועד, שאז צריך שתהיה השחיטה 'פתח אהל מועד', אך כל שאין אהל מועד אין דין זה.

וכתב הח"ח נפקא מינה בין דעתו לדעת הרשב"א, בזמן הזה שבעוונותינו הרבים בנוי על מקום ההיכל איזה בנין. שלדעת הח"ח כיון דאף היום יש דין לשחוט 'פתח אהל מועד' ועניינו שלא יהיה דבר חוצץ בין מקום השחיטה להיכל - אם כן היום שבנין בית תפלותם חוצץ, אי אפשר להקריב קרבן. משא"כ לדעת הרשב"א שנאמר כאן דין פתיחת דלתות ודין זה אינו אלא בזמן שהבית קיים, אם כן בזמן הזה שאין הבית קיים, לא נאמר כלל דין זה ושוב ממילא אין חסרון 'פתח אהל מועד' בחציצת כותל בית תפלותם.

קושיית הגרי"ז בדין שוחט בחוץ שהוא ראוי להקרבה מאחורי ק"ק או בהיכל

ואמנם פלא גדול על דברי הרשב"א, לשם מה הוצרך לחדש שאכן דין זה לא נאמר אלא בזמן שהבית קיים, ולא גי' ליה בסברת החפץ חיים שדין פתיחת הדלתות עניינו שלא יהיה דבר חוצץ בין מקום השחיטה להיכל.

על הערה זו עומד מרן הגרי"ז (כתבי תלמידים, זבחים נה:), והוא מוסיף ומקשה מספר קושיות נוספות בדין זה של השוחט קודם פתיחת דלתות. בגמרא במסכת יומא (סג.) מבואר שאם שחט בחוץ קודם שיפתחו דלתות ההיכל, פטור, משום שבשחוט חוץ נאמר "ואל פתח אהל מועד לא הביאו", שצריך שיהיה ראוי לבוא לאהל מועד - ואילו קרבן זה לא היה ראוי להתקבל בפנים כיון שהוא מחוסר פתיחת דלתות. ותמה הגרי"ז, שהרי בגמרא במסכת זבחים (שם) מבואר שהלול שהיה מאחורי הכפורת, היה פתוח תמיד והכשיר את כל שטח העזרה שמצידי ההיכל ומאחוריו לשחיטה. ואם כן, מדוע מגדירה הגמרא את השוחט בחוץ קודם פתיחת דלתות כאינו ראוי להתקבל בפנים, והרי יכול לשוחטו מאחורי הכפורת.

ועוד הקשה, שבגמרא בזבחים (סג.) מבואר שאם שחט קרבן בהיכל עצמו, הקרבן כשר. ומסתבר, מוסיף הגרי"ז, שאף אם שחט בהיכל קודם פתיחת הדלתות, גם כן כשר הקרבן. ואם כן יקשה כנ"ל, מדוע שוחט בחוץ קודם פתיחת הדלתות אינו חייב כיון שאינו ראוי להתקבל בפנים, והלא לעולם יכול לשוחטו בהיכל עצמו אף קודם פתיחת הדלתות. ועוד קשה, למאן דאמר (זבחים יד.) שקדושת האולם וההיכל אחת היא, אם כן לעולם לא יפסל הקרבן, כי אף אם דלתות ההיכל סגורות, הלא האולם לעולם פתוח הוא - כיון שאין לו דלתות.

ייסוד הגרי"ז שדין 'פתח אהל מועד' כולל שני דינים - ב'מקום' וב'דלתות'

מכח קושיות אלו ומכח דקדוק נוסף בלשון הרמב"ם, מייסד הגרי"ז בדעת הרמב"ם [דלא כדעת רש"י] שבכלל דין 'פתח אהל מועד' נאמרו שני דינים. האחד - דין ב'מקום' שיהיה מקום הפתוח אל הקודש, וכל שדלתות ההיכל נעולות, אין מקום השחיטה פתוח אל הקודש. והשני - דין נוסף ב'דלתות', שצריך שיהיו דלתות ההיכל פתוחות בשעת השחיטה. עפ"ז מיישב הגרי"ז את כל הקושיות הנזכרות, כי אף שמבואר בגמרא שהלול שמאחורי הכפורת מועיל לקיום דין 'פתח אהל מועד', היינו רק לענין דין ה'מקום', להגדירו כפתוח אל הקודש, אך ודאי שלא מתקיים בכך דין 'פתיחת דלתות' שהוא דין בדלתות ההיכל דוקא. ולכן, אף ששחיטה בתוך ההיכל כשרה, אך אין בכך תועלת אלא לענין ה'מקום' כיון שהשחיטה נעשית בקודש פנימה, אך עדיין אם נעולות הדלתות - שחיטתו פסולה [וכן נקט המצפה איתן (זבחים סג.)], אמנם המנחת חינוך (מצוה קמא) והמקדש דוד (סימן כז סק"א) כתבו שכששוחט בהיכל אי"צ שייפתחו הדלתות, והשפת אמת (מנחות ח:) הסתפק בזה]. ובכך מיושבת גם הקושיה למאן דאמר שקדושת האולם וההיכל אחת, כי בכך לא יועיל אלא לענין דין ה'מקום', שיהיה פתוח אל הקודש. שהרי כל העזרה פתוחה אל האולם, שהוא קדוש בקדושת ההיכל. אך עדיין אין בכך קיום לדין 'פתיחת הדלתות' כיון שסוף סוף דלתות ההיכל נעולות.

לפי דבריו מבאר הגרי"ז היטב את דברי הרשב"א. אכן, לא הוקשה לרשב"א כיצד מתקיים דין ה'מקום' הנלמד מ'פתח אהל מועד' בזמן הזה, כי אדרבה כיון שאין כלל דלתות עדיף טפי. אלא שמכל מקום הוקשה לרשב"א כיצד מתקיים הדין הנוסף, הדין בדלתות עצמם שצריך שיהיו פתוחות בשעת ההקדשה, ולזה לא יועיל מה שאין כלל דלתות כיון שסוף סוף אין מתקיים הדין שיהיו הדלתות פתוחות. ועל כך נצרך הרשב"א ליישובו, שדין זה לא נאמר אלא בזמן שיש אהל מועד דוקא.

נמצא, לאור דברי הגרי"ז, שהרשב"א אינו חולק על יסוד דברי הח"ח, אלא מוסיף על דבריו, שמלבד דין ה'מקום' הנלמד מ'פתח אהל מועד', ישנו דין אחר הנאמר ב'דלתות' עצמן. ומעתה, יש לשוב ולדון בנפק"מ שהעלה החפץ חיים בין סברתו וסברת הרשב"א, לגבי הקרבה בזמן הזה כשמקום ההיכל סגור ומסוגר בתוך בית תפלותם. כי לפי מה שנתבאר, הרי גם הרשב"א מודה שיש דין שיהיה מקום השחיטה פתוח להיכל, וכל דבריו נסובים רק על הדין הנוסף שנתחדש ב'דלתות' ההיכל - ואם כן, יש לומר שגם לדעת הרשב"א בזמן הזה כיון שיש מחיצה בין מקום השחיטה להיכל, לא יהיה אפשר לשחוט קרבן כשכותל בית תפלותם חוצץ בינו ובין ההיכל.

"מייסד

הגרי"ז

שבכלל דין

'פתח אהל

מועד'

נאמרו

שני דינים.

האחד - דין

במקום,

והשני - דין

בדלתות"